mokslas menas literatūra

DRAUGAS
ANTROJI DALIS / 1986
VASARIO MĖN. 8 d. / FEBRUARY 8, 1986
PART TWO — Nr. 27(6)

Šiame numeryje:

Tarptautiniam PEN kongresui pasibaigus.
Evangelija — laisvės mokslas ir išlaisvinimo jėga (2).
„Paukščiams giesmininkams" praskridus.
W. H. Auden eilėraščiai Tomo Venclovos vertime.
Muzikinė klausa ir klausytojas.
Premija Vilijai Mozūraitytei Berlyne.
Lietuviai kaliniai Tarptautinio PEN klubo pranešime.
Kultūrinė kronika.

Kertinė Parašte

Tarptautiniam PEN kongresui pasibaigus

Atgarsiai iš sausio mėnesį New Yorke įvykusio Tarptautinio PEN (angliškas akronimas poetams, eseistams, romanistams) kongreso rodo jį buvus politinės retorikos areną, panėšinčiu labiau į sporto rungtynes, negu į pasaulinio masto šviesuolių susibūrimą pasidalyti literatūriniais rūpesčiais, patirtim ir įžvalgom. Sportininkams ir jų gerbėjams rūpi labiausiai, kas kiek taškų surinks ir kuri komanda laimės. Gi iš rašytojų galbūt galima buvo tikėtis ir ko nors šiek tiek įkvepiančio ar pamokančio. Tačiau, 19-to amžiaus anglų romantiko poeto Percy Bysshe Shelley fraze, „nepripažintieji žmonijos įstatymdaviai" — rašytojai šį kartą savo kūrybinę viziją ir išganantįjį žodį, atrodo, buvo palikę namuose — New Yorke daugelis iš jų, ypač besiriedami savo tarpe, tejstengė kartoti politinės išminties klišes ir banalybes, kokių net ir žurnalistinė periodika išvengia. Nejaugi PEN kongrese garsiai pasireiškę rašytojai manė, jog jų politiniai pasisvaidymai jau savaime neš autoritetą, kuriam turės paklusti pasaulis?

Prieštaringai buvo sutikta ir pati kongreso tema: „Rašytojo vaizduotė ir valstybės vaizduotė", sugalvota dviejų amerikiečių rašytojų Donald Barthelme ir Richard Howar. Ją entuziastingai pasitelkė Norman Mailer, JAV PEN pirmininkas. Dar kongresui neprasidėjus žymusis kritikas George Steiner šią temą pavadino „beveik beprasme", „tuščia" ir galop „negramatiška" (angliškoje jos formulacijoje). Mailer savo atidaromajame žodyje temą gynė, sakydamas, kad valstybė yra organizmas, susidedąs iš daugybės žmonių, kurie siekia vienokių ar kitokių tikslų, bendradarbiaudami arba vienas kitam priešindamiesi. Jie savo veiksmų visuma atskleidžia organizmo savybes, planuoja, nubrėžia laukiamą ateitį. Mailer teigė, jog jei valstybė neturi vaizduotės, tai mums nėra reikalo ir istorijos rašyti. Kompiuteris gali faktus surinkti daug geriau, negu bet kuris iš mūsų. Valstybė, geriausia prasme, yra kūrybinga vizija; blogiausia, ji yra liga. Tačiau kitą dieną diskusijų „How Does the State Imagine?" dalyvė Pietų afrikietė Nadine Gordimer kaip kirviu nukirto: „Valstybė neturi jokios vaizduotės, nes valstybė į vaizduotę žvelgia, kaip į ką nors, kuo ji galinti pasinaudoti". Savo tezei paremti Gordimer nurodė Czeslaw Milosz, Bertolt Brecht, Milan Kundera atvejus.

Didžiausią skandalą, žinoma, sukėlė pakvietimas JAV Valstybės sekretoriaus George P. Shultz pasakyti kalbą, atidarant PEN kongresą. Norman Mailer, rengėjų vardu, atsiprašinėjo tai padaręs, nepasitaręs su organizacine taryba. Nieko baisaus Shultz nepasakė, savo kalboj pabrėždamas rašytojų teisę į laisvę ir kūrybinės išraiškos nevaržomumą. Shultz žodžiais, „būtų ironiška, jei intelektualinė laisvė būtų vertinama tik tuose kraštuose, kur ji neegzistuoja, ir priimama kaip savaime suprantama, ar net nuvertinama kraštuose, kuriuose ji klesti". Jis perspėjo rašytojus prieš tendenciją akcentuoti savo alienaciją nuo valstybės, neskiriant laisvės ir nelaisvės. Tuo pačiu jis pabrėžė kontrastą tarp valstybių, kur rašytojai žino, jog jei jų kūryba bus įtariama, kaip grėsminga valdovų politiniams tikslams, jie bus nutildomi, įkalinami, ar net nužudomi, ir valstybių kaip, pvz., JAV, kur rašytojai gali kalbėti, rašyti ir spausdintis, politikų netrukdomi. Shultzui buvo plojama, kai jis pasakė, jog dabartinė JAV administracija neuždarys durų į JAV niekam vien dėl jo ar jos politinių pažiūrų. Jeigu tai turėjo būti subtilus dabartinės administracijos atsitolinimas nuo 1952 m. pravesto McCarran-Walter įstatymo, tuomet šį Shultzo pareiškimą galima laikyti reikšmingu — ne vien rašytojai, bet ir daugelis amerikiečių nelinksmi, kad šiuo įstatymu pasiremiant iki šiol į JAV neįsileidžiamas nei vizitui, pvz., kanadietis gamtos draugas Farley Mowat

(Nukelta į 2 psl.)

Evangelija — laisvės mokslas ir išlaisvinimo jėga (2)

Išlaisvinimo teologija ieško savo kelio

VYTAUTAS KAZLAUSKAS

(Tęsinys iš praėjusio šeštadienio)

Lietuviškoji išlaisvinimo teologija

Ir lietuvių tautos kovoje už laisvę išlaisvinimo teologija yra labai aktuali. Ryškių tos teologijos elementų yra labai gausu tiek Lietuvoje, tiek lietuviškoje išeivijoje. Vasario 16-ją ir kitas tautos šventes visada minime su pamaldomis, reikšdami pasitikėjimą Dievo globa ir pagalba. Tos teologijos ženkle paminėjome Lietuvos globėjo šv. Kazimiero mirties 500 metų jubiliejų. Tos pačios teologijos dvasioje rengiamės minėti krikščionybės Lietuvoje įvedimo 600 metų sukaktį. Kryžių kalne, Šiluvos šventovėje, Aušros Vartuose ir kiekvienuose maldos namuose alsuote alsuoja išsivadavimo teologijos dvasia. Šios dvasios kupini daugelis pogrindžio leidinių: *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, Aušra, Dievas ir Tėvynė, Rūpintojėlis, Lietuvos ateitis, Alma Mater, Juventus Academica* ir kiti.

Štai Lietuvos pogrindio *Aušra* viename iš vėlesnių savo numerių rašo: „Bažnyčia dabartinėmis sąlygomis — svarbiausia tautos savitumo, tautinės gyvybės, sąmoningumo gynėja... Kaip anksčiau daugeliu atvejų gimtosios kalbos praradimas reiškė išsiskyrimą iš savo tautos, taip dabar priėmimas naujos, materialistinės religijos reiškia perėjimą į kitą ideologinės barikados pusę, kurioje stovi mūsų pavergėjai. (...) Prieš mus du keliai. Vienu ragina, verčia mus eiti rusiškasis pavergėjas, kitu — skatina žengti Lietuvos Katalikų Bažnyčia. Pirmuoju eidami tapsime beteisiais Rusų imperijos vergais, prieisime tautinę mirtį; antrasis kelias veda į dvasinio savarankiškumo, žmogiško orumo išlaikymą, į tautinį gyvybingumą ir prisikėlimą laisvam gyvenimui!" (P. Savėnas „Svarbiausioji pozicija", *Aušra*, Nr. 43, p. 25-27).

Iš skaudžios gyvenimo patirties yra išplaukę kito pogrindinės *Aušros* autoriaus žodžiai: „Ar gali būti rimta kalba apie harmoningą asmenybės ugdymą, kai mes nepripažįstame Aukščiausios Harmonijos — Dievo ir neharmonizuojame savęs Jo nuostatų įgyvendinimu? Ar gali būti iš tikrųjų dvasingas tas, kuris nusigręžia nuo dvasingumo šaltinio — Dievo? Kokį dorovinį tyrumą galime išsiugdyti ir kituose išugdyti, jei atmetame aukščiausios doros doktriną — Kristaus Evangeliją?! Gyvenimas kasdien byloja, kad žlunga žmoguje ir gyvenime harmonija, dvasingumas ir dorovinis tyrumas kartu su žmogaus nusakralinimu, ateizacija. Be šventumo — be sąlyčio su Dievu, su atpirkimu harmoninga asmenybė, dvasinis turtingumas, dorovinis tyrumas yra fikcija" („Du jubiliejai — viena mintis", *Aušra*, Nr. 42, p. 7).

Dėl to tame pačiame *Aušros* numeryje kitas autorius, apžvelgęs nuolat grūmojančius tautos žuvimo pavojus, sako: „Laimė, kad esame religinga tauta, kad turime savo tikėjimo kankinių, kad turime ir galime ginti nelygstamas vertybes, kurios, savo ruožtu, gina ir saugo mus pačius, mūsų dvasinę nepriklausomybę. Esant šitokiai situacijai, mes dar galime kovoti, gintis, nepasiduoti, neprarasti vilties ir nesusmukti bejėgiais vergais po okupanto kojomis..." (P. Vidinis „Neleisti žūti tautai!", *Aušra*, Nr. 43, p. 3).

Ar tai nėra lietuviška išlaisvinimo teologija, išaugusi iš gilaus tikėjimo, kad „Jėzaus Kristaus Evangelija yra laisvės naujiena ir išlaisvinimo jėga?" Šios teologijos, deja, negina nei Religijų reikalų tarybos įgaliotinis, nei komunistinė spauda, kuri su tokiu dideliu susirūpinimu kalba apie Vatikano dokumentą, nurodantį kai kurias į šią teologiją įsibrovusias klaidas Lotynų Amerikoje. Tasai nepalaužiamas tautos pasitikėjimas išlaisvinančia Jėzaus Kristaus Evangelijos jėga, jos ryžtas kovoti, gintis, nepasiduoti, neprarasti vilties ir nesusmukti bejėgiais vergais po pavergėjo kojomis yra pati gryniausia išlaisvinimo teologija. Nors dar niekas jos nėra pavadinęs šiuo vardu, nors niekas jos dar nėra sistemingai išdėstęs teologinėse studijose ar veikaluose, bet nėra abejonės, kad ji atras sau deramą vietą tame Bažnyčios dokumente apie laisvę ir išlaisvinimą, kurį yra pažadėjusi paskelbti Tikėjimo doktrinos kongregacija.

Išlaisvinimo teologija yra ne kas kita, kaip socialinės Bažnyčios doktrinos tam tikras pratęsimas. Socialinė Bažnyčios doktrina, ypač nuo Leono XIII socialinės enciklikos *Rerum novarum* (1891) laikų, yra turėjusi labai daug įtakos į katalikišką sąjūdžių bei organizacijų ideologinį susiformavimą Lietuvoje. Laisvės ir išsilaisvinimo elementai jų ideologijose užima vieną iš pagrindinių vietų. Ar ne išlaisvinimo teologijos dvasia dvelkia, pavyzdžiui, ateitininkų ideologija ir visa šios organizacijos veikla, prasidėjusi dar Nepriklausomybės priešaušryje? Šią dvasią gražiai išreiškia Ateitininkų himno posmas:

Vytautas Kašuba — Rūpintojėlis (medis), 1955

Lietuvą Dievas apveizdi ir gina.
Amžiais suvargusios jos neapleis.
Ateičiai dvasios galiūnus
gamina,
Vesdamas juos stebuklingais
keliais.

Šios dvasios ir šio tikėjimo vedami, ateitininkai dalyvavo Lietuvos Nepriklausomybės kovose, ryžtingai planavo ir vykdė socialines reformas, rūpinosi dvasiniu, kultūriniu ir ūkiniu suklestėjimu Lietuvoje. Pavyzdžiui, didžioji žemės reforma (1922) buvo suplanuota ir pravesta, remiantis socialiniu Bažnyčios mokslu. Dabar sakytume, remiantis išlaisvinimo teologija.

Išlaisvinimo teologijos versmės

Bent labai trumpai pažvelkime į tas versmes, iš kurių yra išplaukusi išlaisvinimo teologija.

„Stiprus, nesulaikomas tautų veržimasis į išsilaisvinimą yra vienas iš pagrindinių šio meto ženklų, kurį Bažnyčia turi tyrinėti ir aiškinti Evangelijos šviesoje", — sako *Libertatis nuntius*, cituodamas II Vatikano susirinkimo konstituciją *Gaudium et spes*... „Šis veržimasis išreiškia tikrą, nors dar pilnai neišryškėjusią, žmogaus orumo nuovoką, žmogaus, kuris yra sukurtas ‚pagal Dievo paveikslą ir panašumą' (Prad. 1, 26-27). Tą žmogiškąjį orumą šiandien yra grubiai paniekinusi visokeriopa — kultūrinė, politinė, rasinė, socialinė, ekonominė — priespauda" (I, 1-2).

Visuotinį veržimąsi į išlaisvinimą yra pažadinusi Jėzaus Kristaus Evangelija, skelbdama žmogaus kaip Dievo vaiko pašaukimą kurti brolišką, teisingą ir taikingą bendruomenę, kurioje kiekvienas būtų gerbiamas ir atrastų reikiamas materialines ir moralines sąlygas savo asmenybės pilnam išsigydymui (I, 3).

Laisvė drauge su proto šviesa yra tos Dievo dovanos, kurių dėka žmogus yra žmogumi. Dėl to laisvės troškimą, veržimąsi į laisvę savo širdyje nešiojasi kiekvienas žmogus ir kiekviena tauta. Dievo ir žmonių meilė, tarnavimas Dievui ir žmonėm yra laisvės tikslas. Dėl to žmogiškoji laisvė nėra absoliutinė. Ją savaime apriboja žmogaus kaip kūrinio ontologinis santykis su Dievu kūrėju ir žmogiškoje plotmėje — kitų žmonių teisės. Mėginimas laisvės dovaną suabsoliutinti — neištikimybė Dievui kūrėjui — kaip tik ir yra gimtoji pirmojo ir kiekvieno žmogaus nuodėmė. Ji yra kalta dėl to konflikto, kurį kiekvienas žmogus jaučia savo prigimtyje: „video bona proboque, deteriora sequor" (matau ir žinau, kas yra gera, bet darau kas yra bloga). Žmogaus neištikimybė Dievui, sukilimas prieš Dievą neišvengiamai veda į jo neištikimybę žmogui, į kito žmogaus teisių pažeidimus ir jų visišką užgniaužimą. Iš čia yra kilęs pirmojo žmogžudžio Kaino pasiteisinimas: „Argi aš esu mano brolio sargas?" (Prad 4, 9). Iš čia yra kilusi netvarka žmonių socialiniuose santykiuose: ūkinė ir politinė, socialinė ir kultūrinė žmonių ir tautų priespauda.

Visa išganymo istorija yra ne kas kita, kaip atskleidimas tos dieviškosios iniciatyvos, kuria Dievas siekia atkurti pirmykštį savo santykį su žmogumi ir taip grąžinti mums prarastąją laisvę.

Jėzaus Kristaus Evangelija yra ne tik laisvės mokslas, bet revoliucinis mokslas ir drauge revoliucinė jėga. „Jūs girdėjote, kad seniesiems pasakyta: ‚Akis už akį' ir ‚dantis už dantį' ...neapkęsk priešo... O aš jums sakau: nesipriešink piktam žmogui... mylėkite savo priešus ir melskitės už savo persekiotojus..." (Mt 5, 38, 39, 43, 44). Atgailą, žmogaus nusigręžimą nuo nuodėmės ir atsigręžimą į Dievą Šv. Raštas išreiškia graikišku žodžiu „metánoia", kuris reiškia radikalų, vidinį žmogaus pasikeitimą... Leonas Tolstojus vienoje savo novelėje vaizduoja revoliucionierių Svjetoglūb, kuriam kalėjime netikėtai į rankas patenka Naujasis Testamentas. Beskaitydamas čia jis atranda Kristaus pamokslą nuo kalno su jo palaiminimais: „Palaiminti dvasingieji vargdieniai: jų yra dangaus karalystė. Palaiminti, kurie liūdi, jie bus paguosti. Palaiminti romieji: jie paveldės žemę. Palaiminti, kurie alksta ir trokšta teisybės: jie bus pasotinti. Palaiminti gailestingieji: jie susilauks gailestingumo. Palaiminti tyraširdžiai: jie regės Dievą. Palaiminti taikdariai: jie bus vadinami Dievo vaikais. Palaiminti, kurie persekiojami dėl teisybės: jų yra dangaus karalystė. Palaiminti jūs, kai dėl manes jus niekina ir persekioja bei meluodami visaip šmeižia. Būkite linksmi ir džiaukitės, nes jūsų laukia gausus atlygis danguje..." (Mt 5, 3-12).

Visi šie palaiminimai Svjetoglūbui buvo tiesiog prieloškiantis atradimas. „Aišku", — samprotavo jis, „jeigu visi gyventų pagal Kristaus palaiminimus, nebūtų pasaulyje reikalinga jokia revoliucija". Nuo tos dienos — pasakoja Tolstojus — revoliucionierius kalinys kasdien daug laiko skyrė Naujojo Testamento skaitymui ir apmąstymui. Kodėl žmonės, visi žmonės nesiryžta gyventi pagal Evangelijos mokslą? Tai buvo pagrindinis jo apmąstymų klausimas. Dėl paties savęs jis galutinai apsisprendė: „Nesvarbu: visur yra galima gyventi tokiu būdu! Ir aš tokiu būdu gyvensiu. Tai yra galima. Taip gyventi yra būtina, nieku kitu nepamainoma. Negyventi taip yra beprotybė" (L. Tolstoi, „Racconti", Ed. Einaudi, Torino, 1962, vol. II, p. 949).

Revoliucija darosi nereikalinga, nes Kristaus Palaiminimų mokslas pats savyje jau yra „revoliucinis". Jis gali perkeisti socialinius santykius be jokios prievartos, pilnai pagerbdamas kiekvieno asmens ar socialinės grupės teises.

Apaštalas Paulius savo laiške Filemonui duoda visai konkretų tokio radikalaus socialinių santykių pasikeitimo pavyzdį. Turtingam krikščioniui Filemonui jis grąžina pabėgusį vergą Onezimą: „Aš siunčiu jį tau kaip savo širdį... kad galėtum jį turėti amžinai, jau ne kaip vergą, o daugiau — kaip mylimą brolį..." (Fm 12, 15, 16). Taip Bažnyčia padėjo pagrindus vergijos panaikinimui. Ji ne socialines struktūras griovė, o naikino pačias žmogaus pavergimo, jo išnaudojimo šak-

(Nukelta į 2 psl.)

Šis skulptoriaus Vytauto Kašubos kūrinys — „Kalinių išsilaisvinimas" 1942 metais buvo išstatytas „Kenčiančios Lietuvos" parodoje (skirtoje sovietinio teroro siaubui pažymėti) ir apdovanotas tautine skulptūros premija. (Iš Algirdo Gustaičio knygos „Tikroji Lietuva".)

Evangelija — laisvės mokslas ir išlaisvinimo jėga

(Atkelta iš 1 psl.)

nis, skelbdama visuotinę žmonių brolybę Jėzuje Kristuje.

Savo palaiminimuose neturtą, skurdą, liūdesį, persekiojimus Kristus iškelia ne dėl to, kad skurstančio, liūdinčio ir persekiojamo žmogaus situacija turėtų ką nors vertingo pati savyje. Jokiu būdu! Ne! Dvasingieji vargdieniai, liūdesį ir priespaudą kenčiantieji, persekiojamieji dėl teisybės, visi pažemintieji, atstumtieji, nuskriaustieji ir pavergtieji yra palaiminti dėl to, kad pats Dievas Jėzuje Kristuje yra jų pusėje, pats Dievas dalyvauja jų kovoje už išsivadavimą ir garantuoja pergalę.

Šventojo Rašto aiškintojai, egzegetai sako, kad Jėzaus Kristaus palaiminimai nuo kalno nėra pažadas, o yra sveikinimas: Sveikinu jus, nes esate Dievo išrinktieji, Dievo akyse esate privilegijuotoje padėtyje. Tai nėra vien eschatologinė tikrovė, kuri mūsų žvilgsnius nukreiptų nuo šio žemiškojo gyvenimo vien į baigminę amžinojo gyvenimo tikrovę. Palaiminimai apima abi tikroves: tiek laikinąją, tiek amžinąją, tiek žemiškąją, tiek dangiškąją Tėvynę. Tai patvirtina ir palaiminimuose naudojamas esamasis laikas: **yra** palaiminti, jų **yra** dangaus karalystė (J. Dupont, *Le Beatitudini*, vol. II, p. 1056, Ed. Paoline, Roma, 1977).

Kristaus palaiminimai jokiu būdu nėra kvietimas į rezignaciją, į pasyvumą, nuolaidumą, pasidavimą likimui. Priešingai! Žinodamas, kad jis nėra vienas, kad jo pusėje yra Dievas, kuris jį myli ir, kovodamas drauge su juo, garantuoja jam galutinę pergalę, vargdienis, priespaudą kenčiantis, persekiojamas žmogus atgauna savigarbą, pajunta savo žmogiškąjį orumą ir savo tikrąją vertę. Tas pajutimas jam suteikia drąsos kovoti už savo teises ir pagrindines laisves, kurias jam yra suteikęs pats Dievas (plg. Settimio Cipriani „Beatitudini e teologia della liberazione", *Osservatore Romano*, 6 ottobre, 1984).

Rengiantis pradėti Ateitininkų Federacijos 75 metų jubiliejinio kongreso iškilmingas šv. Mišias Nekalto Prasidėjimo bažnyčioje, Chicagoje, 1985 m. rugsėjo mėn. 1 d.
Nuotrauka Vidos Kuprytės

Tokios drąsos, net tikro heroizmo gyvų pavyzdžių mums netrūksta. Užtenka prisiminti sąžinės belaisvius, Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto ir Helsinkio grupės narius, pasiskaityti jų pareiškimus, jų gynimosi kalbas, pasakytas teisminio susidorojimo procesuose, jų laiškus iš Gulago, Nijolės Sadūnaitės prisiminimus...

Jie visi gyvena Kristaus pamokslo palaiminimų dvasia... Priešų meilė, kurią jie liudija morališkai palūžusių, nužmogėjusių saugumiečių, tardytojų ir teisėjų akivaizdoje anaiptol nėra jų silpnumo, nuolaidumo ar rezignacijos ženklas. Priešingai! Tai vien žmogiškomis jėgomis neprilygstamo dvasinio pranašumo, tai nuolatiniu bendradarbiavimu su Dievo malone išsiugdytos dvasinės stiprybės ir tikro heroizmo vaisius.

Krikščioniškoji meilė kaip Dievo išlaisvintoji meilė atsisako nuo prievartos, bet neatsisako nuo rezistencijos ir žmogaus bei tautų išlaisvinimo kovos. Krikščioniškos meilės dvasioje rezistencija prieš blogį yra „blogio nugalėjimas geru" (Rom 12, 21), kova prieš pavergimą, priespaudą, išnaudojimą, okupaciją, kolonializmą, genocidą yra meilės kova prieš giliausią žmogaus ir žmonių bendruomenės susvetimėjimą.

Ne kartą krikščionys yra klaidingai supratę Kristaus žodžius apie priešų meilę. „Jei kas tave užgautų per dešinį skruostą, atsuk jam ir kairįjį", — sako Kristus tame pačiame palaiminimų pamoksle. Šiais žodžiais Kristus reikalauja tikro krikščioniško subrendimo ir herojiškos drąsos. Bet iš kitos pusės, tai yra vienintelis kelias į tikrąją pergalę. „Ne tam reikia atsukti priešui kitą skruostą, kad jis suduotų mums, o tam, kad jis nebegalėtų šito padaryti" (Vytautas Petkevičius, *Visur duona su pluta*, p. 125, Vilnius, Vaga, 1978). Kristus vienas tikrai pažįsta žmogų (plg. Jn 2, 25). Jis žino, kad net žemiausiai puolusiame žmoguje nėra galutinai sunykę žmoniškumo, žmogiškojo orumo pradai. Tikrai drąsi, savęs išsižadanti meilė juos gali pažadinti, atgaivinti...

Krikščioniškoji rezistencija neatmeta teisėto apsigynimo. Bet teisėtas apsigynimas tam tikrose konkrečiose aplinkybėse gali neišvengiamai pareikalauti ir prievartos priemonių ir ginklo panaudojimo. „Įsidėmėkite": — sako Kristus, „jei šeimos tėvas žinotų, kurią valandą ateis vagis, neleistų jam įsilaužti į savo namus" (Lk 12,39). Negalima iš anksto atmesti atvejo, kuriame ginkluotas pasipriešinimas, net revoliucija bus vienintelė, **neišvengiama teisėto apsigynimo** priemonė. Bet šitas teisėtas apsigynimas neturi nieko bendro su Markso skelbiamu **principu,** kad revoliucija esanti „stumiamoji istorijos jėga" (plg. A. Maceina „Vargšai ir jų laisvinimas", *Tėviškės žiburiai*", 1985.VII.23). Iškilus ginkluoto arba revoliucinio apsigynimo klausimui, atsakymo negalės duoti nei Evangelija, nei marksizmas, nei koks nors kitas tekstas, o tiktai konkreti konkrečios padėties analizė. Konkrečioje analizėje reikės ieškoti atsakymo į šiuos tris klausimus: Ar iš tikrųjų nėra švelnesnių ir tiek pat veiksmingų priemonių už siūlomąsias? Jeigu tikrai švelnesnių priemonių nėra, ar yra jėgų analize pagrįsta viltis laimėti kovą esamoje padėtyje? Jeigu yra pagrįsta viltis laimėti kovą, ar galima su pagrindu tikėtis, kad po pergalės padėtis bus geresnė už dabartinę?

Tiktai tinkamas atsakymas į šiuos klausimus gali pateisinti prievartos priemonių panaudojimą teisėto apsigynimo kovoje (plg. Eduardo Huber S. I. „A proposito dell' analisi marxistà" *La Civiltà Cattolica*, 15 giugno 1985, p. 538-539).

Čia bus naudinga prisiminti popiežiaus Jono Pauliaus II žodžius apie rezistenciją, pasakytus 1985 m. velykinėje kalboje. „Žmonija negali užmiršti tų vyrų ir moterų, kurie daugelyje kraštų atidavė savo gyvybę kaip auką, gelbėdami žmogaus orumą", — kalbėjo popiežius. „Jie sutiko mirtį, kaip beginklės aukos arba su ginklu rankose gindami savo laisvę. Jie pasipriešino ne tam, kad prievartą atremtų prievarta, neapykantą neapykanta, bet tam, kad apgintų nuo pavergėjų teises ir laisves ne tik sau, bet ir kitiem, ne kartą savo šeimai, savo vaikams. Dėl to jie buvo kankiniai ir herojai. Tai buvo jų pasipriešinimas, jų rezistencija. Panašiai elgėsi tautos, kurios buvo užpultos", — tęsė Jonas Paulius II. „Vardan teisingos tarptautinės santvarkos Europoje ir pasaulyje jos gynė savo laisvę ir nepriklausomybę, savo teisę gyventi..." (*L'Osservatore Romano*, 1985.IV.8-9).

Šventoriaus vartai Kudirkos Naumiestyje.
Nuotrauka Ramutės Kemežaitės
Iš Lietuvių fotografų išeivijoje 14-tos metinės parodos 1985 metais.

Štai turime keletą elementų, keletą principų iš tos išlaisvinimo teologijos, kuri nesutelpa vien Lotynų Amerikos ar Trečiojo pasaulio ribose, kuri yra visuotinė, apimanti visą pasaulį, kaip Evangelijoje paskelbtas „laisvės mokslas" yra visuotinis, kaip visuotinė yra Evangelijoje glūdinti išsilaisvinimo jėga. Šią laisvės ir išlaisvinimo teologiją plačiau išdėstyti yra pažadėjusi Tikėjimo doktrinos kongregacija naujame Bažnyčios dokumente. Belaukdami šio naujo dokumento, jau dabar galime konstatuoti, kad šios autentiškos išlaisvinimo teologijos rėmuose pilnai sutelpa lietuviškoji laisvės kova nuo tautinio atgimimo laikų iki šių dienų: nuo Antanao Baranausko „Kad tu, gude, nesulauktum — nebus kaip tu nori. Bus kaip Dievas duos — ne tavo priesakai nedori" iki Maironio „Marija, Marija... palengvink vergiją, išgelbėk nuo priešo baisaus", iki Sibiro lietuvaičių maldos: „Praradome brangenybių brangenybę — laisvę... išmokyki mus ją branginti, mylėti ir ginti", kad galėtume ją vėl atgauti.

Tarptautiniam PEN kongresui pasibaigus

(Atkelta iš 1 psl.)

arba Nobelio laureatas Gabriel Garcia Marquez, kad ir JAV nedraugas. Tačiau ne dėl vieno ar kito jo kalbos motyvo George P. Shultz pasirodymas buvo nepriimtinas didžiumai kongreso dalyvių, o stačiai dėl to, kad jis atstovauja JAV valdžiai, taigi yra jos simbolis. Kai kurių valstybių pareigūnai yra labiau nepriimtini simboliai, negu kitų — ar labai bet kur protestuojama, kai *Pergalėje* ar *Literatūroje ir mene* spausdinami aukščiausių Sovietų Sąjungos vadų pasisakymai apie literatūrą ir meną?

Kitas „įvykis" PEN kongrese buvo išgarsintas nuomonių pasikeitimas tarp vokiečių rašytojo Guenter Grass ir amerikiečio Saul Bellow. (Būdinga, kad Vokietijos įtakingas žurnalas *Der Spiegel* tik šitą epizodą pasirinko visam PEN kongresui aptarti.) Saul Bellow, Nobelio literatūros premijos laureatas, žydų kilmės, galbūt pats svarbiausias dabartinis amerikiečių romanistas, kurio veikaluose įžvalgiai gvildenama Amerikos viduriniosios klasės buitis su dideliu dėmesiu mūsų amžiaus egzistenciniams klausimams, prieštaravo vadinamam „susvetimėjimui", kultivuojamam kai kurių Amerikos rašytojų, ir gynė paprastų amerikiečių troškimą „pastogės, valgio, aprangos, sveikatingumo". Bellow kalba, kurioje buvo įjungti jo prisiminimai apie Robert F. Kennedy ir savo paties vaikystę (jis yra kilęs iš Rusijos žydų imigrantų šeimos) prancūziškoje Kanadoje ir vėliau Chicagoje, buvo šiltai sutikta. Diskusijose jam aistringai oponavo Guenter Grass: „Prieš trejus metus, kai man teko būti South Bronx, aš būčiau norėjęs girdėti Jūsų žodžius, aidinčius ten, kur žmonės neturi namų, neturi maisto ir jokios galimybės gyventi ta laisve, kurią Jūs ar kiti šiame krašte turite". Bellow atsiliepė: „Aš kalbėjau apie šio krašto gyventojų daugumą. Nebandžiau įjungti kiekvieną galimą išimtį. Aš tiktai sakiau, kad 17-to ir 18-to amžiaus filosofai sukūrė struktūrą laisvai visuomenei, daugiau ar mažiau lydimai gerovės". Po to prasidėjo karšti politiškai atmiešti debatai. Vieni kalbėtojai, kaip Breyten Breytenbach (Pietų afrikietis, gyvenantis Paryžiuje) skelbė, jog JAV laisvė ir gerovė tėra paremta kitų pasaulio dalių nelaisve ir skurdu. Tuo tarpu kiti, kaip lenkas Adam Zagajewski, rusas egzilas Vasily Aksionov ir ypač peruvietis Mario Vargas Llosa stebėjosi, kas verčia vokiečius rašytojus taip uoliai kritikuoti Jungtines Amerikos Valstybes.

Czeslaw Milosz 1950-taisiais metais.

Tomas Venclova

Moterys taip pat jautėsi šio PEN kongreso eigoj nejvertintos — iš 53 pagerbtų svečių septynios buvo moterys, iš 117 kviestųjų kalbėtojų — šešiolika. JAV PEN klubo pirmininkas Norman Mailer šitą moterų neįjungimą pateisino, sakydamas, kad „yra daug daugiau vyrų, besidominčių intelektualiniais klausimais, negu moterų". (Čia tikrai pavyzdys, kur rašytojo ir valstybės pareigūno vaizduotė sutampa — maždaug tais pačiais žodžiais apie moteris kalbėjo Baltųjų rūmų štabo viršininkas Donald Regan, grįžęs praeitą rudenį iš Ženevos viršūnių konferencijos.) Toliau Mailer dar pridėjo: „Jeigu nėra gana moterų, tinkamų viešoms diskusijoms, kam jas kviesti? Mes tik nužemintumėme diskusijų lygį". Atsižvelgiant į vykusių diskusijų lygį, nenoromis kyla klausimas, kiek jas dar labiau būtų buvę įmanoma nužeminti. O ir šiaip kalbėtojų pasisakymuose netrūko patronizuojančių, moteris rašytojas pašiepiančių komentarų. Iš kitos pusės, Mailer ir kiti PEN pareigūnai pažymėjo, kad jie buvo kvietę dar devynias garsias moteris rašytojas — tarp jų Mavis Gallant, Nathalie Sarraute, Iris Murdoch ir Marguerite Yourcenar, kaip garbės viešnias, bet jos negalėjusios dėl įvairių priežasčių į kongresą atvykti.

Sakykime, kad reta, o gal ir vienintelė intelektualinė prošvaistė per visą PEN kongresą buvo sesija, skirta temai: „Utopija ir vaizduotė". (Gaila, kad vokiečių *Die Zeit* reporteris, skųsdamasis, kad dėl tuo pačiu metu vykstančių sesijų, panašiai kaip ir daugelis mūsų per V Mokslo ir kūrybos simpoziumą Chicagoje, į ją negalėjo užsukti ir todėl jos eigos nereportavo, o *The New York Times* reporterio John Gross skiltis, vienintelė vieta, kur apie ją buvo rašyta, tebuvo įdėta tik į vieną New Yorko miesto laikraščio laidą, ir todėl viso krašto jo komentarai nepasiekė.) John Gross pažymi, kad ši sesija buvo ypačiai patenkinanti: jos eigos lygis buvo aukštas ir ji išsiskyrė dviem ypač stipriais įnašais — Nobelio laureato Czeslaw Milosz, palikusio Lenkiją po 1950 metų, ir naujesnio egzilo, lietuvių poeto Tomo Venclovos. Utopijos tema, kaip žinoma, Vakarų pasaulio vaizduotę persekioja jau daugiau kaip pusė tūkstančio metų. Utopinė visuomeninė santvarka yra buvusi mūsų svajone kelis šimtus metų — jos vardan nacinė Vokietija vykdė savo „galutinį sprendimą", Stalino Sovietų Sąjunga paaukojo milijonus žmonių ant jos aukuro. Todėl Czeslaw Milosz teigė rašytojams, susirinkusiems į PEN kongresą, utopijos tampa tikrove ir rašytojai pradeda jomis žavėtis. Jis prieštaravo nuomonei, kad rašytojai linkę priešintis valstybei. Atvirkščiai, sakė jis, rašytojai per daug dažnai pritraukiami ir pajungiami ginti tironines valstybes. Jie taip pat pasidaro savo kolegų rašytojų geriausi cenzoriai.

Tomas Venclova savo pranešimą pradėjo pažymėdamas, kad būdamas lietuvis jis yra gimęs Utopijoje ir pirmuosius savo amžiaus 30 metų joje praleidęs. Kodėl Utopija? Todėl, kad jo tėvynė Lietuva atitinka utopijos sąvoką dvilypiu atžvilgiu: 16-to amžiaus anglų rašytojo Thomas More terminas „Utopija" kildintinas iš dviejų graikų kalbos žodžių, reiškiančių „niekur". Venclova pažymėjo, kad Lietuva ne tik yra sovietinės, taigi utopinės, politinės sistemos dalis, bet taip pat yra dingusi iš pasaulio, kaip atskira tautinė valstybė.

John Gross rašo: „Mr. Venclova drew some witty, if chilling parallels between More's fantasy and Soviet realities. He also recalled that one of the scenes of Alfred Jarry's surreal play ‚Ubu Roi' takes place in Lithuania, which prompted some further, more bizarre parallels. All in all, his speech was a brilliant performance — literary in the best sense, a welcome reminder that a writer is no less serious, may even be more serious, for refusing to throw overboard his imagination and ingenuity".

Tas pats reporteris apgailestauja, kad nei Milosz, nei bė cenzūros nepraktikuoja, Venclova neturėjo progos dalyvauti viešose diskusijose, kur jie būtų galėję tiesiogiai konfrontuoti ekstremistinius Vakarų kritikus, kaip, pvz., Guenter Grass, kuris, jau kongresui besibaigiant, apgailestavo, kad tiek daug diskusijų buvo nukreipta prieš Sovietų Sąjungą. Jo klausimas: „Ar kapitalizmas tiek daug geresnis už Gulago komunizmą? Aš taip nemanau". Įdomu, kad šiek tiek vėliau Grass paneigė, jog buvo taip sakęs, ir pabrėžė, kad visada yra priešinęsis Sovietų Sąjungos represyviniams siekiams.

Šioki tokį galvosūkį dalyviams sudarė sesija apie literatūrinę cenzūrą JAV ir Kanadoje. PEN pareigūnai aiškino, kad yra tradicija PEN kongresuose turėti diskusijas apie cenzūrą toje šalyje ar pasaulio dalyje, kur kongresas vyksta. *The New York Times* reporterio Edwin McDowell užklaustas vienas azijietis rašytojas, ar jis toj sesijoj dalyvaus, savo ruožtu paklausė: „Kokia cenzūra JAV?" Daugumas sesijos kalbėtojų akcentavo, kad JAV vyriausybė cenzūros nepraktikuoja, todėl kalba nusuko į JAV miestelių vietinių savivaldybių ar bibliotekų sporadišką akciją, bandant kai kurių knygų į mokyklas ar viešas bibliotekas neįsileisti. Rašytojas Kurt Vonnegut apibūdino JAV kaip „the greatest country on earth" ir pridėjo, kad nors kai kuriose vietovėse jo knygos buvusios pašalintos iš bibliotekų, krašte cenzūra nėra auganti problema.

PEN kongrese: Guenter Grass, Claude Simon, Nadine Gordimer, Mario Vargas Llosa.

The Wall Street Journal savo 1986 m. sausio mėn. 17 d. vedamajame pažymėjo, kad šiame 48-tame PEN kongrese pagaliau subliuško viena iš dominuojančių idėjų tarptautinio intelektualinio elito tarpe — būtent pastarąjį dvidešimtmetį vyravęs antiamerikietiškumas. William Phillips (vienas iš *Partisan Review* žurnalo steigėjų — šis žurnalas formavo visą JAV rašytojų kartą po Antrojo pasaulinio karo) pareiškė, kad jį „keistai nuteikė kai kurie pasisakymai, sulyginantys terorą ir represiją šiame krašte su teroru ir represija Bulgarijoje, Sovietų Sąjungoje ir Kuboje". Susan Sontag, avangardinė amerikiečių kritikė ir eseistė, taipgi pasakė: „Niekas nė nebandys teigti, kad JAV atsakinga už visą vargą, priespaudą ir tironiją pasaulyje. Tai mintis, neverta diskusijų".

Vokiečių savaitraštis *Die Zeit* 1986 m. sausio mėn. 31 d. laidoje skiria net du puslapius Fritz J. Raddatz reportažui „Der Kongress zankt". Čia, aišku, daugiausia vietos gauna vokiečių rašytojų pasireiškimai kongrese: aprašomas Hans Magnus Enzensberger pamokslas Susan Sontag, kad ji vertina nacinės Vokietijos filmininkės Leni Riefenstahl filmų meną, atpasakojamas Guenter Grass susirėmimas su Saul Bellow (tyčiojantis iš jo, kad jis iškėlęs *petit bourgeois* „American

(Nukelta į 4 psl.)

Muzikinė klausa ir klausytojas

STASYS SLIŽYS

Mes visi muziką ne vienodai girdime ir apie tą patį muzikinį vienetą ar solistą pareiškiame skirtingas nuomones. Technikos amžiuje užaugęs žmogus sugeba spręsti tiksliųjų mokslų problemas, tačiau nesusigaudo jausminiame muzikos kūrinio vertinime, nors ir garsų derinimą su sceniniais efektais gana gerai supranta. Gėrėjimasis muzika ir jos supratimas yra artimos sąvokos, tačiau jos nėra sinonimai. Muziką panašiai, kaip ir meilę: pirma ją jaučiame ir išgyvename ir tik vėliau ją suprantame. Mūsų laikų žmogui muzika visur prieinama ir ji gali jam skambėti, kur tik jis pageidauja. Tačiau dažnai tenka pagalvoti, ar tie muzikos garsai liejasi be reikalo, nejaudindami širdžių ir nesukeldami gilesnių minčių? Kad mes reaguojame į muzikos garsus, yra visai natūralu, nes ir gyvūnija ir augmenija reaguoja. Tik sukeltas muzikinės reakcijos estetinis atgarsis nėra paprastas klausimas. Jis yra taip įvairus, kaip įvairūs patys žmonės.

Kiekvienas žmogus iš prigimties turi tam tikrą klausą, kuri padeda skirti vienus garsus nuo kitų, girdėti jų nevienodą skambėjimą, skirti aukštus garsus nuo žemų ir girdėti jų stiprumą. Be tos dovanos žmogus neišmoktų kalbėti. Taip pat mes esame apdovanoti ir muzikine klausa, tiktai tam tikru laipsniu. Šiuo straipsniu paliesiu tik pagrindines klausos rūšis ir jas apibūdinsiu tiek, kad skaitytojas galėtų save įžvelgti ir pajusti, kurioje muzikinės klausos kategorijoje jis pats yra. Pagrindinė ir visiems būtina yra **sąlyginė muzikinė klausa,** kuri paremta ritmine, melodine ir harmonine klausa, Suprantama, kad ši klausos rūšis gali būti gera, vidutinė ir silpna. Jeigu klausytojas neturi visų sąlyginės klausos privalumų, jis gali juos pasiekti nuolatiniu lavinimusi chore, kur neišvengiamai yra lavinama ritminė, melodinė, o ypač problematiška harmoninė klausa, kuri nelengvai jaučiama ir suprantama. Be to, chore išmokstama intonuoti, niuansuoti, siekti partijų ir bendro chorinio darnumo ir meniškai muzikos kūrinį atlikti. Klausytojas su sąlygine klausa yra gerame kelyje pajusti muzikos grožį, jos spalvų gamoje matyti muzikinę mintį, suprasti jos turinį ir gilią idėją. Padeda gerų koncertų lankymas ir gilinimasis į muzikinę literatūrą. Tačiau vis tiek klausytojas su sąlygine klausa gali nepastebėti dainuojančio daromos paklaidos, jeigu ji yra nežymi ir nėra didesnė už vieną ketvirtąją tono. Tokiu atveju klausytojas tvirtins, kad dainuojančio intonacija buvo tiksli. Ir štai neišvengiama išvada: dainuojantis solo su sąlygine klausa gali nesugebėti tiksliai įvertinti intonacijos, gali nemokėti savęs klausytis, kaip jis pats dainuoja, nes tokie dainininkai stokoja klausos kontrolės.

Tobulesnė už sąlyginę klausą yra **funkcinė klausa,** kuri paremta perspektyviniu girdėjimu, įgalinančiu spręsti pagal girdimą balso skambėjimą, kaip tas pats balsas skambėtų, jei dainuojantis įgytų taisyklingus balso aparato veiklos įgūdžius. Šios rūšies klausa gali būti sulyginama su galėjimu girdėti į priekį. Ši būdinga klausos rūšis ypač brangi dainavimo mokytojui, kuris ir neišlavintame mokinio balse girdi vertingus pradus ir juos koreguodamas išmoko jį taisyklingo dainavimo. Funkcinė klausa įgyjama akademiniu išsilavinimu. Ji taip pat labai vertinga ir reikalinga chorvedžiams.

Labai reta Dievo dovana yra **tikroji absoliuti klausa,** kuri įgalina girdėti, neklystant, pilną muzikinės kalbos priemonių išreiškiamą arsenalą. Šita klausos rūšis nėra pasiekiama jokiais mokslais ar lavinimu, nes ji yra įgimta. Neabejotinai tikrąja absoliučia klausa buvo apdovanoti muzikos galiūnai: J.S. Bachas, G.F. Haendelis, L. Beethovenas, A. Mozartas ir daug kitų, į juos panašių. Taip pat labai brangi ir **netikroji absoliuti klausa,** kuri pasiekiama mokslu ir ilgu nuolatiniu lavinimusi. Ji būdinga dirigentams, solistams vokalistams ir instrumentalistams, kuriuos mes girdime ir juos matome profesionalų koncertuose.

Ypač vertinga klausos rūšis kompozitoriams ir dirigentams yra **vidinė klausa,** kuri kartu yra ir talentas, žiūrint į gaidas girdėti muziką. Ta klausa remdamasis, žmogus gali susidaryti nuomonę apie parašytą kompoziciją, jos neišgirdęs. Dirigentas su vidine klausa ir legendine muzikine atmintimi buvo italas Arturo Toscanini, kuris buvo apdovanotas ir tikrąja absoliučia klausa. Jam užtekdavo du kartu peržiūrėti operą ar simfoniją, ir jis visa tai atsimindavo visam savo gyvenimui, ne tik veikalų struktūras, bet ir kiekvieną balsą bei orkestracijos detales.

Suminėtos muzikinės klausos rūšys tebūna skaitytojui gairės, nurodančios, kurioje klausos kategorijoje jis pats dabar yra ir kiek dar reiktų lavintis, kad pasiektų pageidaujamą klausos tipą. Šiuo straipsniu noriu patikslinti tuos, kurie su perdėjimu daro teigiamus ar neigiamus sprendimus. Gyvenime dažnai sutinkami posakiai „jis ar ji neturi klausos" arba „jis ar ji turi absoliučią klausą" nėra tikslūs kriterijai. Dažnai net sąvokos suponuojamos klaidingai: asmuo, turįs gerą melodinę klausą, laikomas turinčiu absoliučią klausą, kai tuo tarpu melodinė klausa tėra tik vienas iš privalumų sąlyginės klausos.

Baigdamas kreipiuosi į klausytoją, norėdamas jam padėti susidaryti tikslesnę pažiūrą į muzikos meną. Drįstu teigti, kad muzikos tikslas nėra vien linksminti žmones, bet taip pat juos auklėti ir kilninti jų jausmus. Ir tikrai neužtenka vien tik jos klausytis, nes ausis nėra pilnas patarėjas: ją reikia ir suprasti. padedant nuolatiniam lavinimuisi ir mokslui. Ir tuo labiau, nes muzika daug kuo skiriasi nuo kitų meno rūšių. Nors ir garsas su spalva yra siejami giminiškumu, tačiau tarp muzikos ir dailės meno yra didelis skirtumas. Ir štai, žiūrėdami į dailininko paveikslą, mes ramiai ir ilgai galime jį stebėti: jis nesikeičia ir nejuda, jį galima apžiūrėti iš arti ir toli ir, ilgiau žiūrint, jame kai ką nauja pastebėti. Tačiau paveikslas, kurį kompozitorius nupiešia muzikos garsais, yra daug sudėtingesnis, jis nesulaikomai keičiasi ir juda, klausytojas girdi vieną garsų derinį po kito, kurie prabėga nesugrąžinamai, palikdami tik patirtą įspūdį. Klausytojui tenka susidaryti nuomonę apie atliktą kūrinį, tik paskutiniams garsams nutilus. Ir štai kodėl klausytojui net statoma sąlyga: mokėti dėmesingai klausytis, jeigu jis nori savyje pajusti muzikos estetinį atgarsį ir ją suprasti. Gi nepilnavertis klausymasis yra lygus knygos skaitymui kas antras puslapis. Verta prisiminti garsaus muzikos kritiko žodžius, pareikštus klausytojui: „Kai kas nors kitas gali tau muzikos kūrinį sukurti, kai kitas gali tau muzikos kūrinį atlikti, tai niekas kitas negali už tave muzikos pasiklausyti".

Vilija Mozūraitytė dainuoja Jaunimo centro scenoje, Chicagoje, 1984 m. kovo mėn. 25 d. Margučio surengtame koncerte. Prie pianino dr. Raminta Lampsatytė-Kollars.

Nuotrauka Petro Malėtos

Premija Vilijai Mozūraitytei

Vilija Mozūraitytė — altas, akompanuojant dr. Ramintai Lampsatytei-Kollars, Mendelssohno muzikos konkurse, Vakarų Berlyne, vokalistų grupėje, buvo pažymėta pirmąja premija. Vilijos Mozūraitytės dalyvavimą šiame prestižiniame konkurse įgalino praėjusiais metais pirmosios vietos laimėjimas regioninėse varžybose, kurios buvo surengtos Hamburge.

Vilijai Mozūraitytei teko dainuoti 17 konkurso komisijos atrinktų kūrinių, kurių tarpe buvo Mendelssohno, Bizet, Ravelio, Brahmso, Čaikovskio, Rachmaninovo ir kitų įvairaus žanro kompozicijos. Vertinimo komisija, išklausiusi kūrinių atlikimą, pripažino Viliją Mozūraitytę geriausia konkurso dainininke. Tiek regioninėse, tiek ir baigminėse varžybose Berlyne turėjo teisę dalyvauti dainininkai ne vyresni kaip 30 metų amžiaus. Vakarų Berlyno spaudoje rašoma, kad sol. Vilija Mozūraitytė ir pianistė Raminta Lampsatytė-Kollars buvo iškiliausios konkurso dalyvės.

Vilija Mozūraitytė, prieš ketverius metus su šeima iš Lietuvos persikėlusi gyventi į Vakarų Vokietiją, studijuoja dainavimą Hamburgo muzikos universitete, o dr. Raminta Lampsatytė-Kollars yra to paties universiteto profesorė. Vilijos Mozūraitytės studijos yra remiamos Lietuvių fondo stipendijomis. Sol. Vilija Mozūraitytė, akompanuojant Ramintai Lampsatytei-Kollars, 1983 m. ir 1984 m. atliko programą Chicagoje, Margučio surengtuose koncertuose. Didžiosios Britanijos lietuvių sąjungos kviečiami, sol. Vilija Mozūraitytė, pianistė dr. Raminta Lampsatytė-Kollars ir smuikininkas Michael Kollars vasario 15-16 d. koncertuos Londone ir Derby rengiamuose Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo minėjimuose. Jų koncertai JAV numatomi 1987 m. pavasarį.

Kultūrinė kronika

• **Algirdas Avižienis,** kompiuterių mokslų profesorius University of California — Los Angeles, buvo vienas iš ekspertų, į kuriuos kreipėsi *The New York Times* su klausimu, kodėl praeitą savaitę nukritusio erdvėlaivio Challenger penki kompiuteriai nieko nepranešė apie galimą nesėkmę iki pat sprogimo. Kompiuterių mokslininkai stebėjosi, kad nebuvo gauta į žemę jokio perspėjimo, ypač, kad erdvėlaivių kompiuteriams iki šiol tegalima buvo prikišti per didelį jautrumą, ne preciziškumo trūkumą. Dr. Avižienis, daug dirbęs „fault-tolerant" sistemų srityje, pabrėžė, jog sistema esanti net per daug konservatyvi. Daugelis ekspertų mano, jog patys kompiuteriai nebus kltdę, nors jų vaidmuo tragiškoje nelaimėje tebėra tiriamas.

• **Vitolio E. Vengrio** išsamią recenziją Lietuvoje 1984 m. išleistos Vinco Kisarausko knygos *Lietuvos knygos ženklai, 1518-1918* išspausdino Didžiojoje Britanijoje leidžiamas *The Bookplate Journal*, vol. 3 no. 2 (September, 1985). Žurnalą leidžia The Bookplate Society, tarptautinė ekslibrių kolekcionierių, menininkų ir bibliofilų draugija. Kisarausko studiją, ilgų metų darbo ir rūpestingo tyrinėjimo išdavą, V. E. Vengris, rezenziją baigdamas, apibūdina taip: „Šis mokslinis veikalas pateikia glaustą, vertingą informaciją be nereikalingo balasto. Gausios iliustracijos papildo tekstą ir daro knygą naudinga lietuviškai nemokantiems. Surinkimas ir sukatalogavimas visų žinomų Lietuvos knygų ženklų nuo 1518 iki 1918 metų buvo monumentalinis uždavinys. Aišku, kad tokios apimties projekte pasitaiko praleidimų ir klaidų, bet jų mažai ir jos neesminės. Daugelis knygos ženklų čia užregistruoti ir reprodukuoti pirmą kartą, kas šį tomą padaro būtinu žinynu lietuvių ekslibrių žinovams ir suteikia naujos medžiagos apie žydų, lenkų, rusų ir, kiek mažiau, apie vokiečių ekslibrius". Recenzentas ypač vertina knygos išvaizdą: ji elegantiška, paprasta ir estetiškai patraukli.

• **Dr. Jurgis Gimbutas,** Lituanistikos instituto sekretorius, atsiliepdamas į Viktorijos Kašubaitės-Matranga pranešimą apie rengiamą išeivijos lietuvių dailės istoriją *(Draugas,* 1985.X.I.30), padovanojo jai savo per daugelį metų surinktą spaudos iškarpų ir kitokių spausdinių apie išeivijos dailininkus rinkinį. Tasai rinkinys dar papildytas kai kurių dailininkų parašytais asmeniškais resumė ar anketomis *Lietuvių enciklopedijos* papildymų tomui, kuris neseniai išleistas Bostone.

• **Stasio Balzeko, Jr.,** Lietuvių kultūros muziejus Chicagoje *Chicago Tribune* sekmadienio, vasario 2 d., laidoje aptariamas kaip viena gija spalvingame Chicagos etninių muziejų audinyje, kurių yra apie dvidešimt. Pažymima, kad Balzeko Lietuvių kultūros muziejus dabar keliasi į naujas, erdvias patalpas (buvusią Van Solbrig Memorial Hospital), 6500 S. Pulaski Rd. Įdėta ir Stasio Balzeko nuotrauka su jo muziejuje eksponuojamais riterio šarvais.

• **Kun. dr. Juozo Prunskio** rašomos teatrų spektaklių recenzijos *Drauge* su dėkingumu įvertinamos įvairių Chicagos teatrų vadovybių — jos patenka į jų spaudos recenzijų rinkinius. Stage Left teatras ypač maloniai buvo nustebintas lietuviško laikraščio dėmesiu jų statytam Carson McCullers „The Member of the Wedding".

• **Algis Budrys,** žinomas mokslinės fantastikos anglų kalba rašytojas ir literatūros kritikas, *Chicago Sun-Times* 1986.I.15 knygų skyriuje recenzavo kun. Andrew Greeley, mokslininko sociologo, bet pastaruoju metu iškilusio kaip populiarių romanų rašytojo naują knygą *Angels of September*. Romaną vertina teigiamai: nors jis melodramatiškas, sensacingas, pilnas Chicagos lokalinės atmosferos ir katalikiškų pletkų, tačiau skaitytojui jis sužadins daug pagarbos katalikybės sofistikuotai gelmei. Rašytojas Algis Budrys veda „Book Week Pop Lit" skiltį.

• **Ojars Kalnins, Amerikos** latvių sąjungos JAV valdybos atstovas, įvertindamas Amerikos lietuvių Romos katalikų federacijos leidžiamo anglų kalba laikraščio *The Observer* pobūdį, rašymo ir informacijos kokybę, pažymi, jog estams, latviams ir lietuviams šalia savo kalba vedamų mokyklų, spaudos ir veiklos yra būtina ir anglų kalba informuoti platesnę krašto visuomenę apie mūsų tėvynių padėtį. Jis nurodo, kad anglų kalba susižinojimas tarp savęs padeda trims baltų tautoms kartu veikti, kai tas reikalinga, kaip, pavyzdžiui, praėjusių metų Kopenhagos tribunole bei Taikos ir laisvės žygyje. *Observer*, anot Kalnins, gali suvaidinti svarbų vaidmenį, ugdant baltų bendruomenės Amerikoje jėgą, vienybę ir įtaką.

Lietuviai kaliniai Tarptautinio PEN klubo pranešime

Devyni lietuviai išvardyti PEN klubo kalinamų rašytojų komiteto pranešime, kuris buvo svarstomas sausio 12 d. New Yorke tarptautinės rašytojų organizacijos suvažiavime: konclageriuose laikomi **Liudas Dambrauskas, Gintautas Iešmantas, Vladas Lapienis, Viktoras Petkus, Vytautas Skuodis** ir **Balys Gajauskas:** nutrėmime esantys **Antanas Terleckas** bei **Povilas Pečeliūnas**; ir prievartinėje psichiatrinėje uždarytas **Algirdas Statkevičius.** Komitetas rūpinasi ir žurnalistais bei savilaidos darbuotojais.

Kai kuriuos šių kalinamų rašytojų bei žurnalistų savo garbės nariais yra priėmę įvairių valstybių PEN centrai. Taip **Algirdą Statkevičių** yra „išsiuniję" Filipinų ir Norvegijos centrai, **Antaną Terlecką** — Kanados ir išeivių rašytojų centrai, **Viktorą Petkų** — Skotijos, ir **Vytautą Skuodį** — Norvegijos jos centras.

Balys Gajauskas pranešime minimas kaip vienas tų kalinių, kurių sveikata šiandien pavojingai pašlijusi. Jo žmonai pagaliau buvo leista su juo pasimatyti 1985 m. gegužės mėn. 2 d., bet juodu skyrė stiklas ir jam nebuvo leista paliesti žmonos ar dukrelės, kurią ji buvo atsivežusi į konclagerį. PEN klubo komitetas yra gavęs Gajausko 1982 metais parašytą ir Vakarus neseniai pasiekusį straipsnį apie taiką. Dėl to straipsnio pasirodymo užsienyje, jam buvo uždrausti pasimatymai.

Anot pranešimo, gauta naujos informacijos apie lietuvį mokslininką ir autorių **Liudą Dambrauską.** Jis 63 metų amžiaus, jau 40 metų serga džiova ir buvo paguldytas į ligoninę su širdies liga. Jo „nusikaltimas" — rašymas memuarų apie savo pergyvenimus Stalino konclageriuose ir anoniminių straipsnių spausdinimas lietuvių savilaidoje. Dambrausko memuarai, pavadinti „Gyvenimo akimirkos", apima 53 sąsiuvinius ir 750 mašinėle rašytų puslapių. Teismo metu Dambrauskas kreipėsi į savo vaikus, kurie buvo salėje. Jis paprašė teisėjų, kad jie jį išteisintų arba nuteistų sušaudyti, nes lėta mirtis žiauresnė už staigią. Tai pareiškęs, jis apalpo.

Kalinamų rašytojų komiteto pirmininkas, anglų autorius **Michael Scammell,** informuoja, kad nuo vėliausiojo pranešimo, pasirodžiusio praeitų metų birželio mėnesį, rašytojų ir žurnalistų padėtis dar pablogėjo. Jų persekiojimu ypač pasižymi Kuba, Iranas, Sovietų Sąjunga, Turkija ir Vietnamas. „Mūsų pašaukimas", rašo Scammell, „ypač kai kuriose pasaulio dalyse labai pavojingas; mūsų uždavinys — budėti ir sistemingai reaguoti".

Tarptautiniam PEN kongresui pasibaigus

(Atkelta iš 2 psl.)

dream"). Reporteris kongreso eigą interpretuoja kaip pasidalijimą į dvi stovyklas — tų, kurie buvo kaltinami priešiškumu Amerikai, ir tų, kurie tarsi Kabuki teatre vykdė ritualinį nusilenkimą, prisistatydami save Amerikos draugais. *Die Zeit* įdomiai cituoja Heiner Mueller, rašytojo iš DDR, pusiau mįslingus, pusiau arogantiškus žodžius: amerikietiškoji svajonė yra taip toli nuo amerikietiškosios realybės kaip socialistinis sapnas nuo realaus socializmo. „Jūsų problema ir jūsų priešas yra pinigas, mūsų yra politika. Bet, parafrazuojant Hoelderlin, pas jus žodžiai daugiau nebegali žudyti, o pas mus gali. Todėl mes turime geresnį teatrą". Turbūt būdinga vokiškai galvosenai, kad labai gilių minčių ir įžvalgų užuomazgas reikia maišyti ir su tam tikru naivumu.

Britanijos savaitraštis *The Economist,* pranešdamas apie mūšius PEN kongrese, jo eigą susumavo šitaip: „Visa tai rodo, galbūt, kad nėra kito tokio krašto pasaulyje, kurį žmonės taip labai mėgsta pulti, kaip Ameriką, ir niekur kitur, kur jie tai labiausiai norėtų daryti, kaip New Yorke".

(a. a. l.)

Jurgio Daugvilos medžio drožinys. Nuotrauka Henriko Novicko

Dail. Jurgio Daugvilos medžio drožinių paroda Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, bus atidaryta penktadienį, vasario 14 d. 7 v. v.

Chicagos teatruose

Eksperimentinis teatras

Viena iš stipresnių Chicagos teatro grupių — Victory Gardens, 2257 North Lincoln Ave., pasuko eksperimentinio teatro kryptimi, užsibrėžusi sau uždavinį išvesti į sceną Chicagos dramaturgų kūrinius, perteikti jų vaidinimą čikagiečiams aktoriams ir paskui su Chicagos publika išdiskutuoti tuos pastatymus, supažindinant su eksperimentinio teatro naujovėmis. Stengiamasi vis gauti pirmą kartą sceną išvystančius veikalus.

Dabar iki kovo mėn. 2 dienos jie stato dramą „Gentrification". Joje keturi aktoriai pavaizduoja jaunų Chicagos vyrų kasdienio gatvės gyvenimo nuotaikas, rasinius susikirtimus, dalyvaujant juodųjų ir ispaniškai kalbančių atstovams. Čia netrūksta ir gatvinių frazių, ir gaujų kovos bruožų, net ir pasikėsinama, benzinu apipylus, gąsdinti, kad priešininkas bus padegtas. Vaizduojami vis tokie rasiniai, ekonominiai, miesčioniški susikryžiavimai.

Scenovaizdis sukurtas išradingai ir pasigėrėtinai. Dramos autorius Dean Corrin už ankstyvesnį kūrinį yra gavęs Chicagos Court teatro premiją. Režisierė Sandy Shinner dirbusi Šekspyro festivalyje ir režisavusi New Mexico universiteto pastatymus. Aktorius Sephus Booker baigęs Southern Illinois universitetą, David Hernandez ir Scott McPherson dirbę televizijoje, Carlos Sanz išėjęs mokslus Illinois universitete.

J. Pr.

„Paukščiams giesmininkams" praskridus

ALFONSAS NAKAS

Kimberly Conely ir Michele Poulik.

Filmą „Singing Birds" pagamino, kaip esu *Draugo* kultūriniame priede rašęs 1985 m. spalio mėn. 26 d., dvi lietuvių kilmės merginos Kimberly Conely ir Michele Poulik, neseniai įsteigusios Sparkle Films, Inc. bendrovę Birminghame, Michigan. Skirtingi filmo epizodai buvo atliekami bent keliose Detroito senamiesčio vietose, kur dar yra užsilikę antro ir trečio šio amžiaus dešimtmečio rezidencinių namų, daugiausia Wayne State universiteto, Eastern Market ir kituose rytiniuose miesto rajonuose, o taip pat ir Detroito upės pakrašty. Filmo scenarijų paruošė abi minėtos gamintojos, prisiklausę senelių pasakojimų apie kai kurių Detroito lietuvių gudrybes, apstatinėjant prohibicijos sargus trečiojo dešimtmečio gale (apie 1928 metus). Dėmesio centre — nelegalios smuklės („speakeasy") savininkė, jos šeima, draudžiamo alkoholio gėrėjai, kortuotojai, šokėjai prie džiazo muzikos. Kaip anksčiau rašiau, filmas baigtas sukti 1985 m. rugpjūčio 10 d. Redagavimas ir trumpinimas (iš maždaug dviejų valandų į 20 minučių) užtruko beveik iki metų galo. Pirmoji vieša apžiūra kviestai publikai įvyko 1986 m. sausio mėn. 9 d.

Premjera!

Sunku apsispręsti, kurią žinią pirma skelbti: gerą, ar blogą? Gal pradėkime nuo gerosios...

Taigi, premjera ne bet kur, o kiekvienam kultūringam detroitiečiui žinomam Meno institute — The Detroit Institute of Arts, jo didžiajame, gal netoli tūkstančio vietų kino teatre.

Kadangi paskelbta (rašytuose kvietimuose), jog prasidės septintą vakare, svečiai pradėjo rinktis apie pusę septintos. Vyrai formalia apranga, moterys balinėm sukniom, su brangenybėm ir kvepalais. Prie vestibiulio durų visi buvo stabdomi ne vien parodyti kvietimus, bet ir pasirašyti į svečių knygą. Eilė nenutrūko pusantros valandos, nes filmas prasidėjo tik aštuntą ir, pasirodo, daug kas tai žinojo. Daugelį klaidinusi viena valanda tai apšilimui, kokteiliams. Sugužėjo gal kokie septyni šimtai žmonių, gal ir kiek daugiau! Linksmam šurmuly, kur tik pasisuksi, vis ir lietuviški veidai, jauni ir viduramžiai. Spėju, kad lietuvių galėjo būti tarp šimtinės ir dviejų. Detroito telkiniui tai dideli skaičiai. Negalėjau atsistebėti, kaip šitokią minią apskritai ir tokį didelį būrį lietuvių ketvirtadienio vakare Kimberly ir Michele pajėgė sukviesti!..

Tokia geroji žinia.

O nelabai gera — pats filmas. Kai kurie, iš teatro eidami, pyks dėl scenarijaus: kam, girdi, rodyti lietuvius girtuokliais ir kortuotojais? Tokių kritikų nėra ko paisyti, nes ir negatyvūs charakteriai gali palikti gilų įspūdį, tuo filmą darydami vertingu ir atmintinu. Deja, per 20 minučių buvo norėta tiek daug parodyti, kad viskas susiliejo į bereikšmę ar mažareikšmę vaizdų pynę. Čia pora tipų valtim gabena kontrabandą, čia prie kiosko išmetami du ryšuliai laikraščių su sensacinga antrašte, čia smuklėj geria ir girtai, baisiai prastai, dainuoja, čia kortuoja, čia prie džiazo muzikos šoka, vėl kortuoja, vėl geria, vėl apsėdę stalą „nekaltai" valgo.

Programoje surašyta 11 pirmaeilių aktorių (starring), 11 antraeilių (featuring), 6 džiazo kapelos dalyviai ir 35 statistai. Bet net iš tų visų vienuolikos „žvaigždinių" ryškesni palieka tik Shirley Benyas (motina), Asta Jurgutytė (Jūra) ir turbūt Phillip Moss (Vytenis), jeigu tai tikrai tas pats tipelis, kurs vis sekioja Astą, prašydamas pabučiuoti. Shirley Benyas verta pagrindinės rolės, tik ji turėjo kankintis su lietuviškų žodžių tarimu. Asta gal ir būtų sukūrusi ryškesnį charakterį, bet režisierė jai leido rodytis tik akimirkas, vis tuoj keisdama sceną kitu vaizdu. Ji (Asta) labai natūraliai bėgiojo, gelbėdama motinos smuklę nuo policijos. Rita Kutkutė laisvai vaikščiojo tarp virtuvės ir valgomojo, bet ar ji ką kalbėjo — negaliu prisiminti. Tarp kortuotojų matėm įdomų jaunos moters veidą. Jos dantyse vis buvo cigaretė, o lūpos sarkastiškai perkreiptos. Ji paliko įspūdį. Su lietuvių kalba vargo ne tik jau minėta Shirley Benyas, bet ir visi kiti, išskyrus Astą. Vargome ir lietuviai žiūrovai, neskaitydami dialogus lydinčių tekstų ir niekaip nesuprasdami žiauriausiai išdarkytų žodžių, ištęsto jų skiemenavimo. Visų blogiausia, kad toms dvidešimčiai minučių kaip vienam degtukui sudegus, negalėjom suprasti, ką šiuo filmuku gamintojos norėjo pasakyti.

Ak, dar ir tokia „smulkmena" man neduoda ramybės. Pavaizduoti 1928 metų „spykyzėms" filmo gamintojos rinkosi laikui būdingus miesto kvartalus, bet veikėjams vardus davė šešiasdešimtųjų ir septyniadešimtųjų metų. Štai: Jūra, Asta, Arūnas, Vytenis, Algis, Linas. Kiek tokiais vardais krikštytųjų lietuvių apie 1910 metus buvo visoj Amerikoj, juoba Detroite? Tik Danielius, Antanas ir gal Zita galėtų būti autentiški, o visus kitus reikėjo pavadinti Anuprais, Polikarpais, Tamošiais, Agotom ir Barborom. Ir dar viena svarbi „smulkmena", lietuvišką filmavimui vietovę renkantis: kodėl nepasinaudota Cardoni Avenue ir jai lygiagretėm dar bent pora gatvių iš abiejų pusių, kur autentiškų lietuvių statytų ir gyventų namukų dar yra keli šimtai?

Geriausiai šiame filme pavykę kelios ilgesnės šešių negrų džiazo kapelos akimirkos su keliomis šokančiomis poromis. Visa bėda, kad tokių vaizdų su kaupu matome visokiuose amerikiečių filmuose.

Filmą gamindamos Kimberly ir Michele, sako, prikišusios apie 25 tūkstančius dolerių, nors visi aktoriai ir daugelis kitokių talkininkų dirbę veltui. Jų tikslas — į Sparkle Films atkreipti filmų festivalių dėmesį. Nesinori tikėti, kad su „Singing Birds" į festivalius pavyks patekti, o jei pavyks, tai vargu sulauks kokių premijų. Gaila, kad šį kartą taip išėjo.

Tokia blogoji žinia.

Kyla klausimas: kas lieka po „Singing Birds"? Netikiu, kad šis pralaimėjimas Sparkle Films isteigėjoms bus fatalus. Jos jau ne naujokės, ir praeity yra pasiekusios gerų rezultatų. Šiuo metu baigiamas jų ilgo metražo grožinis filmas, kurio vardo čia nėra reikalo skelbti. Be to, yra pasižymėjusios reklaminių filmų srity.

Ar yra joms galimybių Detroite sukti kitą lietuviškos tematikos filmą? Be abejo — taip! Tik ir Kimberly, ir Michele tegu geriau susipažįsta su „Audinio" bei Dievo Apvaizdos parapijos choro jaunimu, su skautais ir ateitininkais, su banguotais Dainavos stovyklos laukais. Aktorių, šalia angliškosios dar visai pakenčiamai vartojančių ir lietuvių kalbą, čia semk rieškučiomis. Iš „Singing Birds" skolų išsilaižę, manau, jos grįš prie dėkingesnės lietuviškos temos. Tuo tarpu reikia džiaugtis jų pionieriška drąsa, o eventualaus sekančio lietuviškos tematikos filmo atveju joms visais būdais talkinti.

Scena iš filmo „Singing Birds", vykstanti Detroite 1928 metais.

KOMETOS BIULETENIS

Rytoj, vasario 9 d. Halley kometa pasieks perihelį, t.y. mažiausią nuo Saulės atstumą — 55 milijonus mylių nuo Saulės paviršiaus. Ji bus pusiaukelėj tarp Merkurijaus ir Veneros planetų, bet 16 milijonų mylių pakilusi viršum (arba į šiaurę) nuo ekliptikos plokštumos. Jos greitis dabar siekia 34 mylias per sekundę arba daugiau kaip 120,000 mylių per valandą.

Perihelio metu kometa bus kitoje Saulės pusėje, tad iš Žemės nematoma. Ji vėl pasirodys šio mėnesio pabaigoje rytmečiais, prieš pat saulei tekant.

A. R.

W. H. Auden

IN MEMORY OF W. B. YEATS (m. 1939.I.)

I

Jis pasitraukė vidury žiemos:
Už stingstančių upokšnių tvyrojo tušti aerodromai,
Paminklai linko po sniegu
Ir gyvsidabris slūgo mirštančios dienos burnoj.

Kiekvienas prietaisas kartojo,
Jog jo mirties diena — tamsi šalta diena.

Toli nuo jo ligos
Vilkai šuoliavo amžinai žaliuojančiomis giriomis,
Čiurleno sodžiaus upė, nesugundyta grakščių krantinių;
O rytmečio balsai
Išskyrė jo eiles ir mirtį.

Bet jam tai buvo paskutinė popietė,
Gandų ir sanitarių laikas;
Jo kūno sritys kėlė maištą,
Jo proto aikštės buvo tuščios,
Tyla įsiveržė į priemiesčius,
Išseko pojūčių srovė; jis virto tais, kas jį pamilo.

Tarp šimto miestų išdalytas, šiandien
Jis pergyvena tai, ko niekad nepatyrė,
Keistam miške jo tyko laimė,
Ir baudžia jį nežinomas teisynas,
Ir mirusiojo žodžiai
Pakinta, virsdami gyvųjų kūnu.

Bet rytojaus triukšme ir rūstybėje,
Kada makleriai biržose stūgaus it žvėrys,
Ir skurdžiai kęs vargą, prie kurio jau seniai priprato,
Ir kiekvienas kūno rūsy beveik tikės savo laisve,
Kažkas galvos apie šią dieną,
Kaip apie dieną, kada pats pasielgė truputį nelauktai.
Kiekvienas prietaisas kartoja,
Jog jo mirties diena — tamsi šalta diena.

II

Tu silpnas, kaip ir mes; bet eilės nugalėjo
Turtingas davatkas ir fizinį irimą.
Beprotė Airija tave išmokė ritmų
Tarsi žaizdų; ir štai jos oras apledėjo,
Nes eilės — lyg tyla; jos niekados nemiršta
Kalbos bedugnėje, tenai, kur jas užmiršta
Valdžia ir cenzorius; jos plaukia tarsi upės
Vienatvės tyruose, tarp nerimo ir kerštо
Gyvenviečių; mes tikim, mirštam, jos nemiršta —
Esimas, žiotys, lūpos.

III

Teatsiveria duobė:
Yeats'as, Airijos garbė,
Persiskyrė su kančia.
Jo eilių taurė tuščia.

Laikas, mums nepakantus,
Nugramzdina nekaltus.
Nei grožybė, nei drąsa
Nesirungia su tamsa.

Ženk poezijos keliais;
Tik tada jis tau atleis;
Nenumirs kalbos šauklys —
Net puikuolis, net bailys.

Laikas gina jo valdas,
Taiso Kiplingo klaidas;
Net Claudel'į išganys
Ritmika ir sakinys.

O, kiek urzgiančių šunų
Virš Europos pelenų!
Vienišų tautų minia
Neapykantos dugne;

Išminties tauri byla
Virto gėda ir tyla,
Meilės jūra tarp vokų —
Suledėjusiu tašku.

Plauk, poete, plauk į ją,
Pasinerki naktyje,
Kad atgimtume visi
Tavo balso šnaresy,

Nes eilėraštis — ežia
Mūsų prakeiksmo darže,
Kur skausmu ir ekstaze
Amžinai gyva dvasia;

Mokyk laisvės ir tiesos
Vergiškų dienų rūsiuos;
Mus pagirdys it versmė
Tavo tolstanti giesmė.

1939, RUGSĖJO 1

Sėdžiu vyno rūsy
Penkiasdešimt Antrojoj
Įbaugintas, apsvaigęs;
Anot žinovų, šiandien
Melo dešimtmetis baigias:
Baimės ir įniršio bangos
Ritasi tarsi laikas
Viršum šviesos ir šešėlių
Ir mūsų išvargintų sielų;
Mirties neišsakomas tvaikas
Įžeidžia juodą rugsėjį.

Mokslininkai matuoja
Nusikaltimo tamsą
Nuo Lutherio ligi mūsų:
Kodėl kultūra pamišo,
Kas išdygo iš Linzo,
Kaip iš giganto vikšro
Gimė bepročių dievas?
Žinau vienintelę tiesą,
Kurią net kūdikiai žino —
Tas, ką blogis ištiko,
Jį su kaupu grąžina.

Tremtinys Tukididas
Geriau negu mes suprato
Demokratijos esmę
Ir diktatūrų siaubą,
Senų tauškalų beprasmybę
Šalia abejingo kapo;
Visa, ką jis ištyrė, —
Įpročiu virtusį skausmą
Dėl veltui pralieto kraujo
Ir žiaurią valdžios tuštybę, —
Mes patirsim iš naujo.

Čionai į neutralų orą
Akli dangoraižiai smeigia
Savo betikslę galią
Nei Kolektyvo ženklą,
Ir konkurentės kalbos
Teisina laisvės šalį:
Bet ko gi vertas jos lobis,
Jos euforiškas sapnas,
Kada stikliuos atsispindi
Imperializmo veidas,
Internacionalinis blogis?

Prie kasdienio vidurkio
Limpa veidai ir gestai:
Muzika dar tebegroja,
Lempos dar negęsta,
Visų konvencijų pinklės
Gimtaisiais namais paverčia
Šitą nejaukią tvirtovę,
Kad niekas nebesuprastų,
Jog esam girioje dingę
Beglobiai vaikai, kurie niekad
Nebuvo geri ir laimingi.

Beprasmis karingas klyksmas,
Beširdės Vadų patyčios
Gimsta iš mūsų geismo:
Ką Diagilevui prikišo
Netekęs proto Nižinskis,
Dera kiekvienai širdžiai,
Nes mūsų vyrai ir moters
Grimzta į nuodėmės dugną
Ir trokšta, kad juos mylėtų —
Ne visą pasaulio gėrį,
O vieną laikiną kūną.

Iš juodašimčių palėpių
Į etikos erdvę žengia
Tamsūs tramvajų keleiviai,
Kartodami ryto maldą:
„Neištvirkausiu, dirbsiu,
Nes noriu matyti dangų", —
Ir vėl negarbingai lošia
Bejėgiai, kurie mus valdo:
Kas išblaškys nelaimę,
Atvers regėjimą, klausą,
Prikels numirusią kalbą?

Man duotas vienišas balsas,
Kad naikinčiau netiesą,
Romantišką melą, įdiegtą
Į gaišlią praeivio širdį,
Ir Autoriteto melą,
Raižantį tamsią miglą:
Neegzistuoja Valstybė,
Žmogus egzistuoja ne vienas;
Piliečiui ir polismenui
Badaujant belieka šansas
Mylėti kitus arba mirti.

Stingsta mūsų pasaulis
Nakty, lyg ištiktas stabo;
Tačiau ironiškos liepsnos —
Negausingų Teisiųjų
Sutartinis signalas —
Dar vis mirguliuoja iš tolo:
Gal aš, kaip ir jie užgimęs
Iš Eroso ir iš molio,
Aš, kurio sielą maudžia
Ta pati neviltis ir neigimas,
Įžiebsiu brolybės laužą.

Iš **Tomo Venclovos** sudaryto ir išversto pasaulinės poezijos rinkinio *Balsai* (Chicaga: Ateities literatūros fondas, 1979).

Wystan Hugh Auden (1907-1973) — poetas, dramaturgas. Jaunystėje laikėsi kairiųjų pažiūrų, dalyvavo Ispanijos pilietiniame kare respublikonų pusėje. 1939 m. emigravo į JAV. Vėliau derino susidomėjimą socialiniais klausimais su krikščionybe [...] Kūrybai būdinga modernių ir tradicinių elementų sintezė, moraliniai, publicistiniai, psichoanalitiniai motyvai. — **T.V.**